

HAKA3
Nº 00485

Комікс «Наказ №00485» доступний згідно ліцензії Creative Commons з зазначенням авторства 4.0 Міжнародна. Деякі права захищено на користь Діани Бабич, Одеського ім. А. Міцкевича відділення Спілки поляків в Україні. Публікація повстала в рамках замовлення Канцелярії прем'єр-міністра Польщі в рамках підтримки полонії та поляків закордоном у 2021 році. Будь-яке використання твору дозволяється за умови збереження вищезазначеної інформації, в тому числі інформації про використану ліцензію та правовласників.

**ПРОЕКТ ФІНАНСОВАНО КАНЦЕЛЯРІЄЮ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА
РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА В РАМКАХ КОНКУРСУ ПОЛОНІЯ
ТА ПОЛЯКИ ЗАКОРДОНОМ У 2021 РОЦІ.**

НАЗВА ДІЯЛЬНОСТІ
Комікс „Наказ № 00485”

Діана Бабич

НАКАЗ №00485

Одеса, 2021

Наказ №00485

Текст та малюнки: Діана Бабич

Історичний коментар: к.і.н. Наталія Петрова

Опрацювання біографії та історична консультація: Анастасія Стрельцова

Ініціатор проекту та автор концепції: Світлана Зайцева-Ведикодна

Редакція: Сильвія Ціхонь, Юлія Стрельцова

Переклад: Денис Майданюк, Марія Кутінова, Анастасія Стрельцова

Матеріали: Державний архів Одеської області

Фото: особистий архів родини Добровольських

Опрацювання графічне: Олена Голдобіна

Проект фінансовано Канцелярією прем'єр-міністра Республіки Польща в рамках конкурсу Полонія та поляки закордоном у 2021 році.

Публікацію „Наказ № 00485” реалізовано Фондом Свобода та Демократія.

Публікація виражає лише погляди автора і не може бути ототожнена з офіційною позицією Канцелярії прем'єр-міністра Республіки Польща.

ISBN

Вступ

XX століття для громадян СРСР було насичене трагічними подіями та кривавими сторінками історії. Не оминула ця участь і етнічну групу поляків, що за переписом 1926 р. була четвертою за чисельністю в Україні. Тоталітарна влада поступово та систематично проводила різні за формами, але однакові по сутності заходи по винищенню самобутності та етнічного коріння. Політика "коренізації" стосовно представників етнічних груп України з першої половини 1920-х років дала могутній імпульс розвитку національної самосвідомості й культури т.зв. некорінних національностей УСРР, але ці процеси мали специфіку перебігу у рамках тоталітарної офіційної ідеології. До громадян, т.зв. некорінних національностей, до яких відносились етнічні поляки починають застосовувати політичні репресії.

Зазначимо, що спрямованість репресій у різні періоди репресивно-каральної політики змінювалася. У 1920-30-х рр. категоріями громадян, що підлягали репресіям (по суті, фізичному винищенню), були представники т.зв. експлуататорських класів; особи, що належали до «контрреволюційних партій»; «шкідники»; реальна чи потенційна опозиція в комуністичній партії СРСР.

Кривавою сторінкою 1933-1935 рр. є справа Польської військової організації, що почалась з відмови керівництва СРСР від раніше проголошеної політики «коренізації» та краху сподівань на революціонізуючий вплив «польського радянського експерименту» на населення 2-ї Речі Посполитої. Наслідком стало оголошення «націоналістичним збоченням» політики «коренізації». ДПУ/НКВС УСРР сфабрикувало справу Польської організації військової (ПОВ), запозичивши назву в реальної організації часів Першої світової війни, що припинила свою діяльність у 1921-22 рр.

У доповідній записці Культпропу ЦК КП(б)У «Про роботу серед польських трудящих мас УСРР» (від 8 вересня 1933 р.) зазначалося про занепад роботи серед польських трудящих й зростання активності куркульських, клерикальних, націоналістичних елементів. Все це призвело до кадрових змін польських працівників. Для широкого загалу це подавалося як необхідність викриття окремих «контрреволюційних» та «антирадянських» елементів.

Курс тоталітарного режиму впевнено крокував до широкомасштабних репресій проти польського населення УСРР, набирав обертів та знайшов подальший розвиток під час трагічної «Польської операції» 1937-38 рр., яка є одним з найбільших злочинів радянського режиму проти польського народу у XX ст.. Польська операція НКВС (антипольська акція НКВС) була класичним прикладом політики «етнічної чистки» СРСР, що класифікується істориком Майклом Елманом як геноцид та складова політики Великого терору. В результаті виконання злочинного Оперативного наказу наркому внутрішніх справ СРСР від 11 серпня 1937 року №00485 (виданого Миколою Єжовим) про розгортання операції щодо репресій проти громадян польської національності, запідозрених в шпигунській діяльності на користь Польщі, була проведена «Польська операція» НКВС. Реальної кількості загиблих ми точно не знаємо... Було репресовано приблизно 140 тисяч осіб, з яких не менше 111 тисяч було фізично знищено. Згідно з документами НКВС з кожних 100 арештованих 80 були вбиті, а до концтаборів ГУЛАГу було відправлено близько 30 тисяч невинних. Близько 10 % від загальної кількості офіційно засуджених, арештованих та знищених в часи єжовщини були поляками. Приблизна кількість жертв по Одесі складає понад 1113 осіб невинно вбитих поляків. Але під час польської операції репресовані були й українці, білоруси, росіяни, євреї та представники інших етносів. Так, лише за вересень-листопад 1938 року по польській операції було засуджено 36768 осіб, з них поляків було 20147, білорусів 5215, українців 4991, росіян 3235, євреїв 1122.

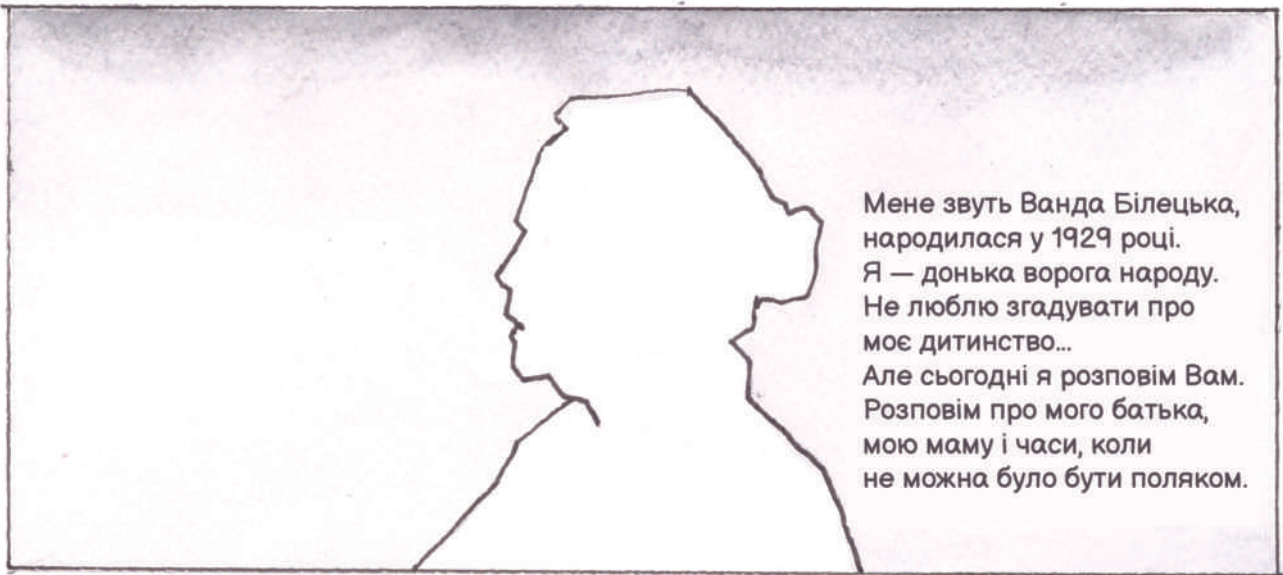
Американський дослідник Террі Мартін приводив статистику, згідно якої у 1937 р. поляків-ленінградців розстрілювали в 31 раз частіше, ніж росіян, і, навіть, частіше, ніж німців. Зв'язок сталінських злочинів з певною етнічною групою — з поляками — був дуже виразним.

Польська операція НКВС (антипольська акція НКВС) стала другою в серії національних операцій НКВС у передвоєнні роки, що була своєрідним виправдовуванням страху перед «п'ятою колоною». Хто ж став жертвами? Відповідно до Наказу № 00485 арешту підлягали: 1) члени Польської військової організації (сфабрикованої ДПУ/НКВС УСРР «справи» проти активістів польської національної роботи в УСРР); 2) колишні полонені польсько-радянської війни; 3) польські іммігранти; які були фактично приречені і не мали шансів «обійти» репресії 4) політичні біженці з Польщі (серед яких були переважно члени комуністичної партії Польщі); 5) члени польської соціалістичної партії та інших некомуністичних польських партій; 6) активісти польського національного руху.

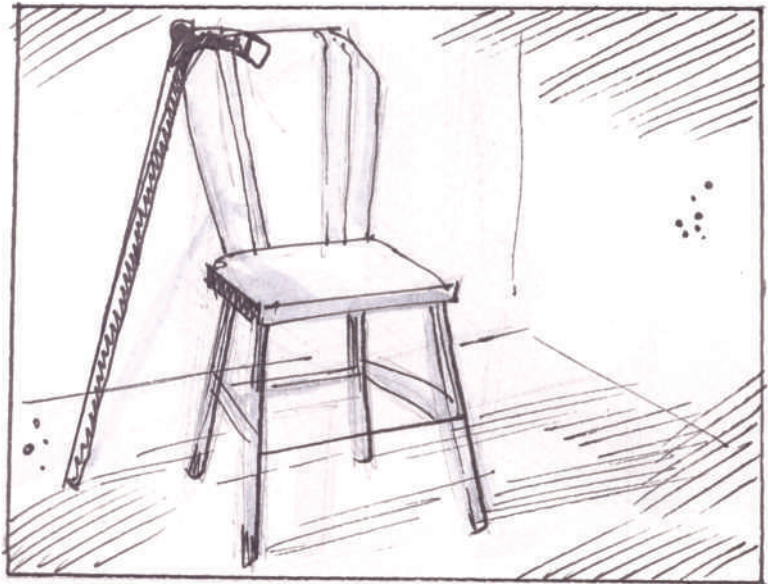
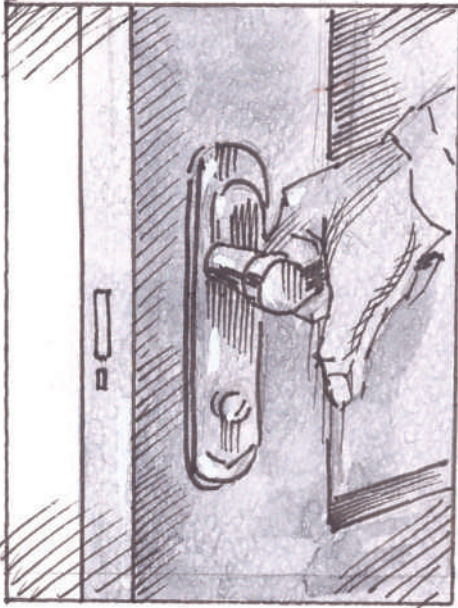
Вкрай важливо сьогодні відновити хронологію подій, кількість жертв та виявити місця пам'яті, пов'язані з репресіями в Одесі та області у 1937–1938 рр. Останки найбільшої кількості жертв терору, серед яких понад тисячі поляків, навіть не поховано гідним чином. Про надзвичайну секретність місць захоронення невинно знищених людей свідчить те, що відсутня відповідна інформація у документах репресивних органів, про місця захоронень переважно дізнавалися з спогадів свідків, в тому числі колишніх співробітників, причетних до цих злочинів. Про це свідчать архівні документи 1989-1990-х рр., зокрема листи Управління КДБ, в яких наголошується на тому, що ведеться робота з пошуку очевидців місць захоронень жертв репресій, оскільки через таємний характер масових операцій, місця виконання репресивних рішень, а також місця закопування жертв лишалися в суворій секретності. Сьогодні вже відомо, що такими місцями в Одесі є окремі ділянки/попередні захоронення на Другому Християнському цвинтарі, масові захоронення на 6-му кілометрі Овідіопольської дороги, та у місті Балта. До цих місць останнім часом прикута увага дослідників, політиків, міжнародної спільноти, а до проблематики одеського спецоб'єкту НКВС (6-й кілометр Овідіопольської дороги) привернуто увагу світової спільноти. Важливими є останні кроки на шляху відновлення імен та встановлення кількості загиблих поляків серед жертв репресій.

Тотальна фальсифікація, доноси, заборона спілкування рідною мовою, звинувачення в збереженні етнічних традицій, унеможливлення спілкування з рідними та відвідування історичної Батьківщини, тавро родин ворогів народу... Вони втратили життя внаслідок сфабрикованих звинувачень, а їхні родини назавжди отримали тавро дружин, дітей «зрадників батьківщини». Це неповний перелік того, що пережили етнічні поляки під час репресій тоталітарного режиму. Пам'ятати та поширювати нові відомості про ці трагічні сторінки вкрай необхідно для України та Польщі.

Петрова Н.О.
к.і.н., доцент кафедри Археології та етнології України
факультету історії та філософії ОНУ ім. Мечникова

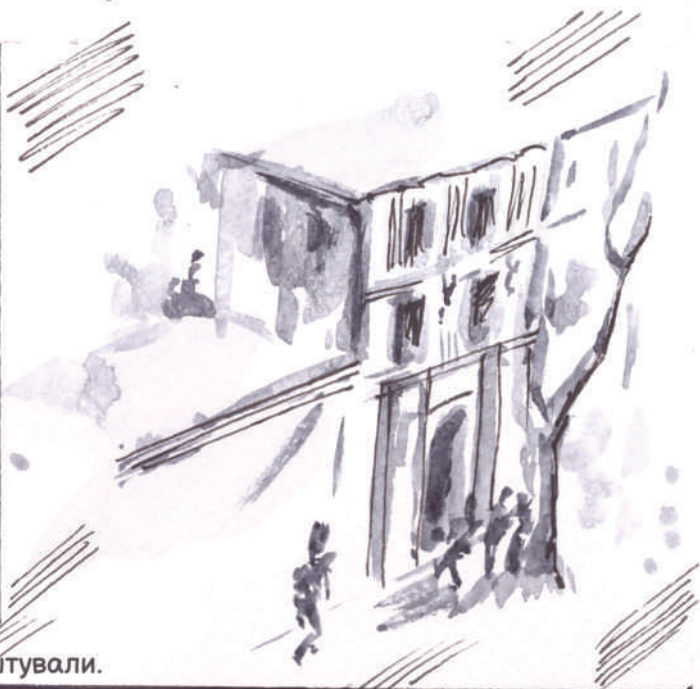

Мене звать Ванда Білецька,
народилася у 1929 році.
Я — донька ворога народу.
Не люблю згадувати про
моє дитинство...
Але сьогодні я розповім Вам.
Розповім про мого батька,
мою маму і часи, коли
не можна було бути поляком.

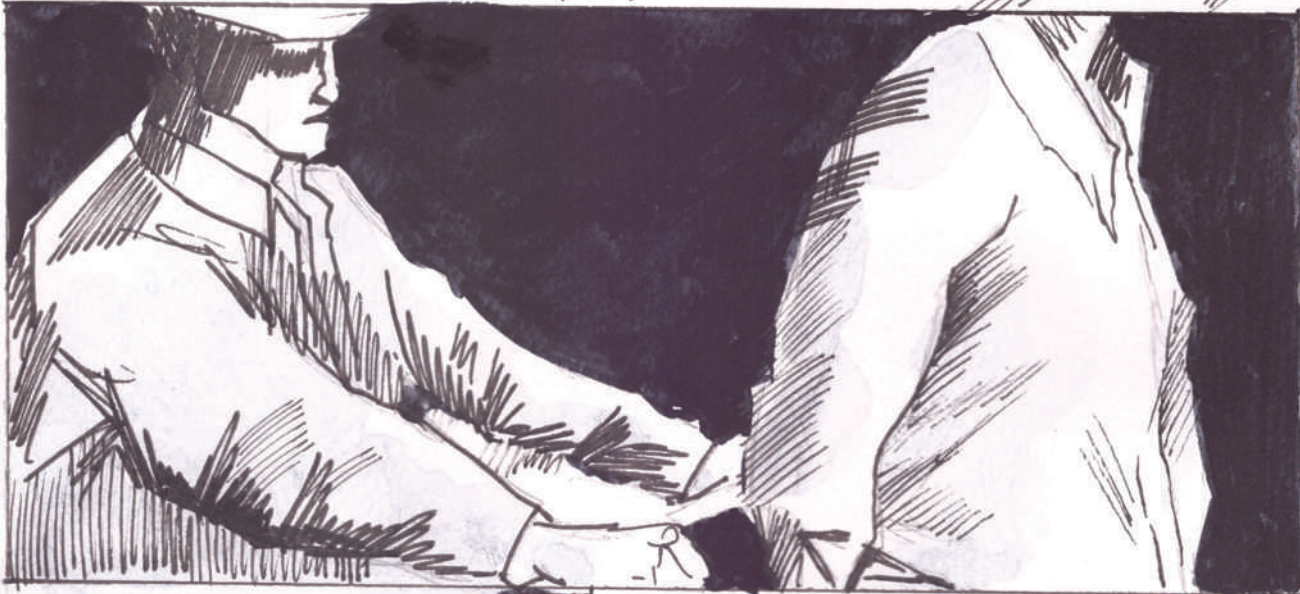

Було літо 1937 року... Ми поїхали з
мамою до села на канікули.
Тоді, на вокзалі, я востаннє бачила
батька. Він плакав і просив маму, щоб
вона нас берегла.

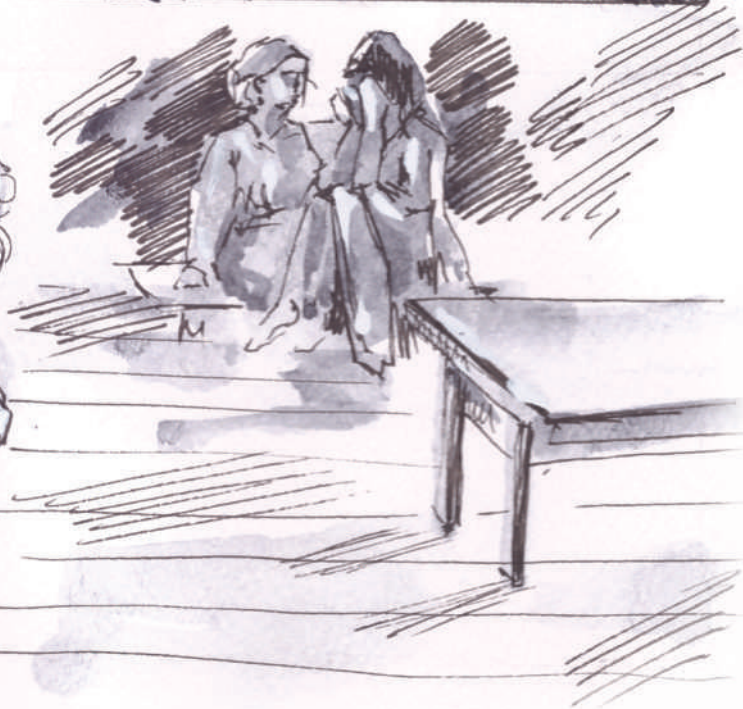
Після повернення до дому
на батька чекав НКВС.

Під час обшуку у квартирі було знайдено
молитовник польською мовою. Батька арештували.

Пам'ятаю, як дідусь
повернувся до дому з
телеграмою у руці і сказав
мамі, що Францішека
заарештували. Мама
плакала, а я не розуміла, що
такого міг зробити батько.

Батька утримували у Одеській в'язниці.
Дружинам дозволяли приносити до в'язниці
чистий одяг та їжу.

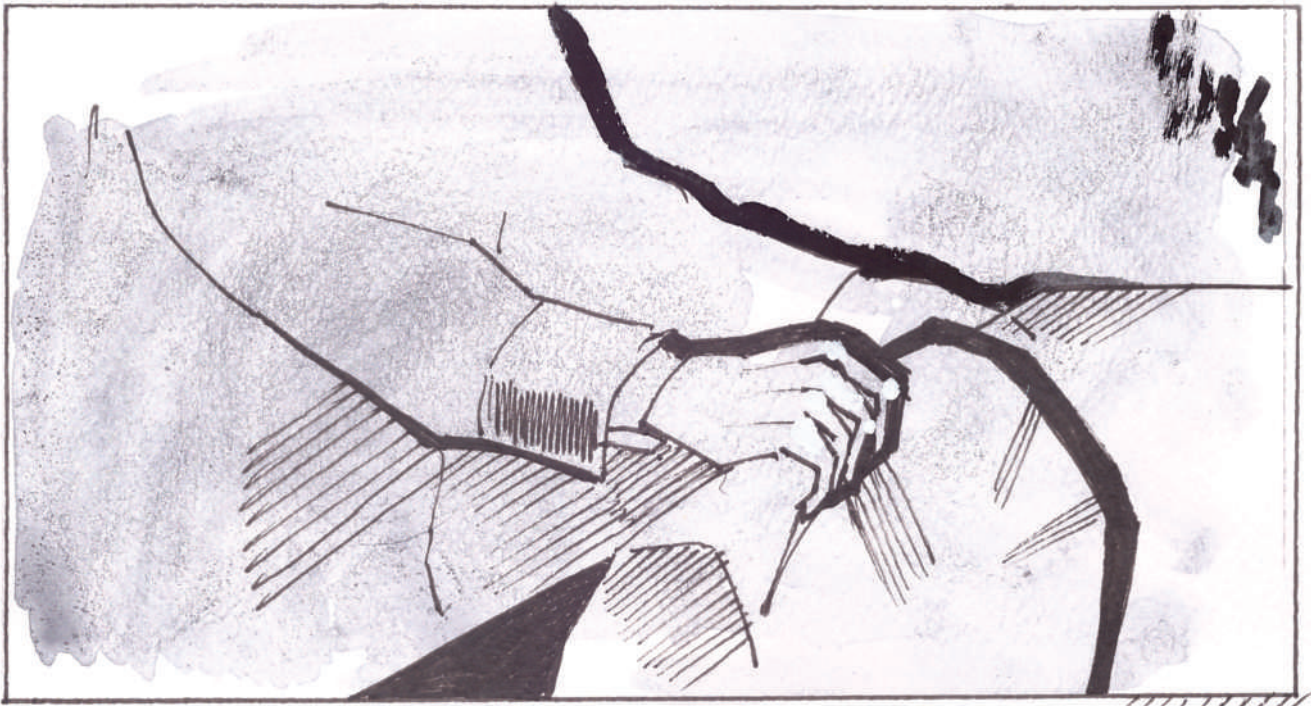

Черга до в'язниці була така довга
і так повільно просувалася,
що мати стояла там зранку
до вечора, а інколи і по декілька днів.

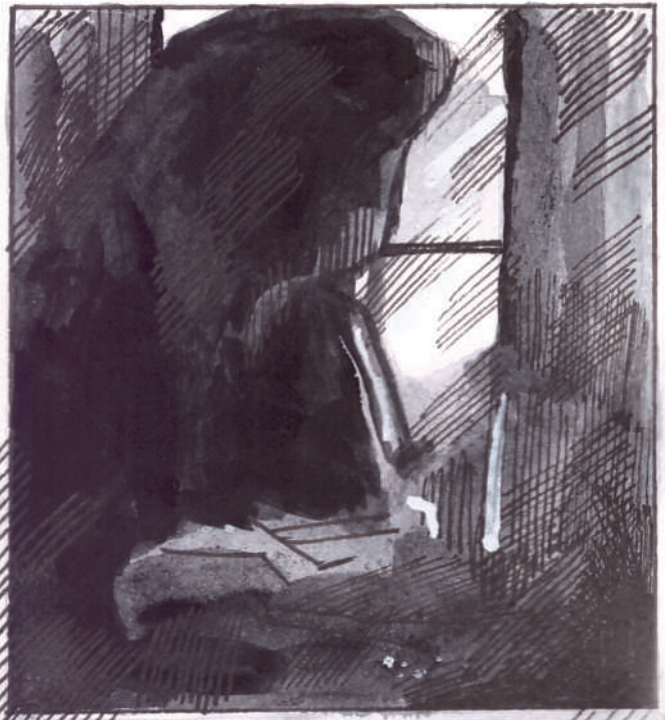
Щоб бути першою у черзі
наступного дня, мама
проводила ніч на цвинтарі
поблизу — ховалась разом з сестрою серед
могил. Бачила, як вночі вивозять тіла
з в'язниці. Молилась, щоб не було серед
них батька.

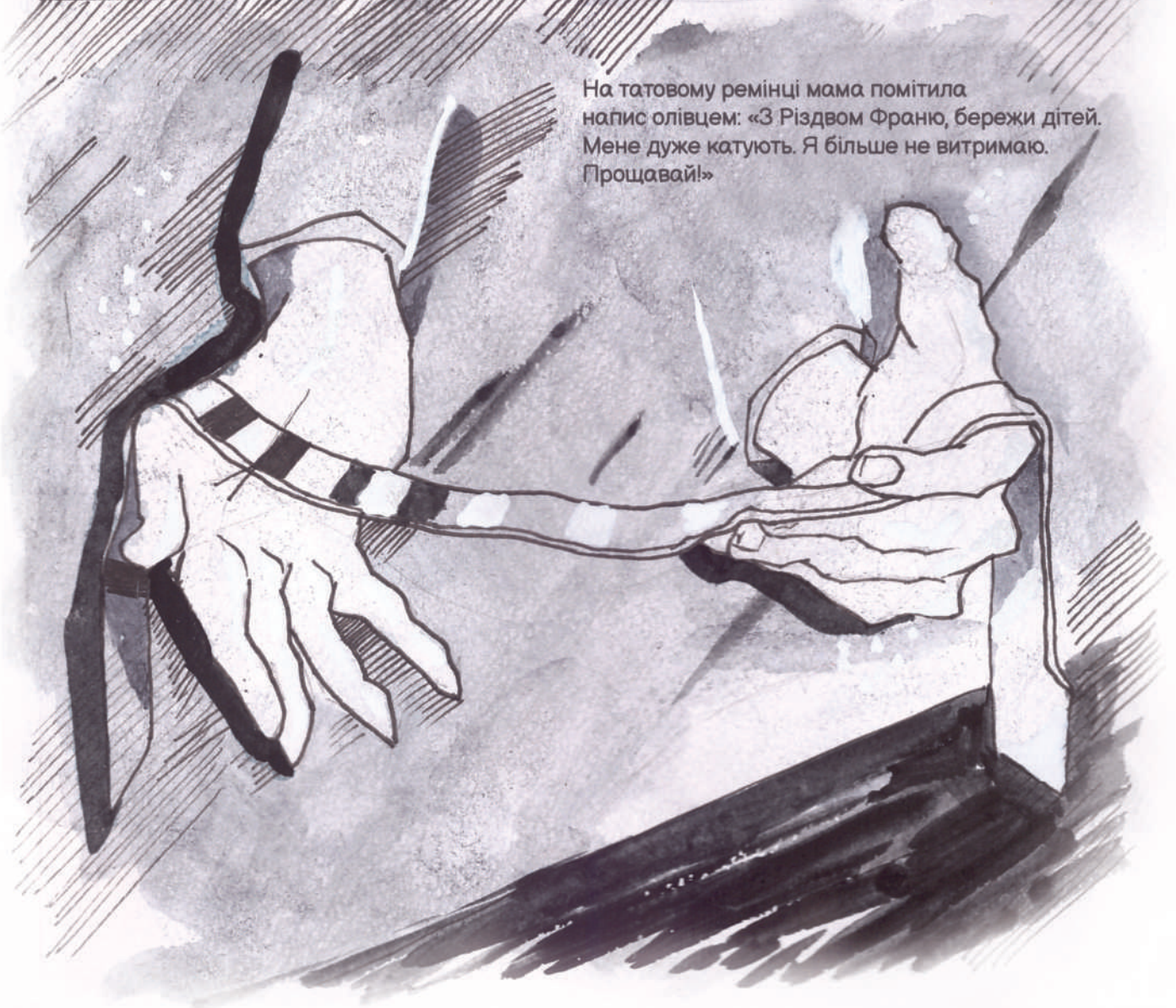

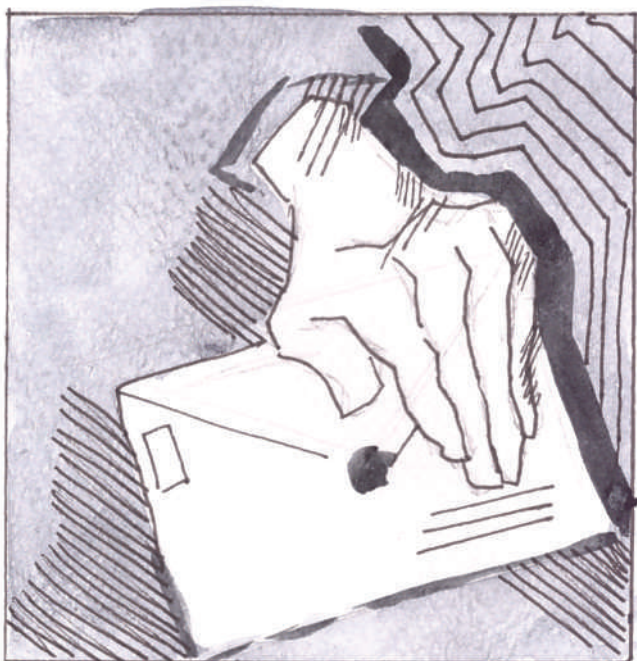
Перед Різдвом мамі дозволили
забрати брудні речі батька,
щоб випрати.

На татовому ремінці мама помітила
напис олівцем: «З Різдром Франю, бережи дітей.
Мене дуже катують. Я більше не витримаю.
Прощавай!»

Через декілька днів ми отримали лист. У ньому було написано, що батько є ворогом народу і що помер від серцевого нападу. А ми маємо збирати речі і, як сім'я ворога народу, будемо вислані з Одеси.

Перед від'їздом нас пограбували.
Ми не мали нічого, крім суконь, в які були
одягнені і документів. Ми їхали потягом
в наше нове життя... без батька, сім'ї
та речей.
Ми не знали що нас чекає, але напевно,
нічого доброго. Ми були сім'єю ворога
народу і винні тільки в тому, що були
поляками.

Пам'яті Ванди Білецької
1929-2020

Білецька Ганна Ванда Францівна народилася 7 листопада 1930 (1929) року в селі Удріївці Солобковецького р-ну Хмельницької області. Від дитинства разом з батьками жила у Одесі. Закінчила перший клас польської школи (останній рік перед ліквідацією польського шкільництва у УРСР).

У 1938 році її батька, Білецького Франца, було репресовано. Ванду з мамою, як родину "ворога народу", вислано до Кіровограду (Кропивницького). Білецька Ганна Францівна була однією з перших членів та старійшиною Одеського ім. А.Міцкевича

відділення Спілки поляків в Україні. З 1996 року пані Ванда була членом правління. Її заслугами є створення першого у місті хору польської пісні «Незапомінайки» (Незабудки). Вона підбирала репертуар, керувала хором, проводила репетиції та, навіть, шила костюми.

Велику увагу приділяла Ванда Білецька підростаючому поколінню, вихованню дітей та підлітків у польських традиціях. Вона створила та керувала дитячим ансамблем польської пісні та танцю «Краков'ячек». Багато учасників ансамблю вже дорослі, але з любов'ю і вдячністю відносяться до свого наставника.

За свій внесок в розвиток польської культури в Україні Ванда Білецька була неодноразово нагороджена, у тому числі, Грамотою Державного Комітету національностей та релігій України (2009 р.), Грамотою управління у справах національностей та релігій Одеської обласної державної адміністрації (2000 р.), Грамотою управління культури Одеської обласної державної адміністрації (2014 р.).

У 2018 році Ванда Білецька отримала відзнаку «Заслужена діячка культури» Польщі.

До останніх днів життя, пані Ванда підтримувала Спілку, двері її дому завжди були відкриті для поляків, що потребували поради та доброго слова. Власним прикладом вона показувала молоді якими повинні бути справжні поляки та як берегти почуття національної ідентичності у серці.

Пані Ванда пішла від нас у 2020 році.

НАЧАЛЬНИК КОМПЕТЕНТНОГО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
 ГОСУДАРСТВЕННОГО БЕЗОПАСНОСТИ

Протокол допроса

№ 101/101 от 8 августа 1937 г. № 101/101
 (дело: Давыдов И. И. - шпионский агент НКВД)

1. Фамилия: Давыдов И. И.
 2. Дата рождения: 20.08.1888 г.
 3. Дата допроса: 08.08.1937 г.
 4. Место допроса: Спец. отдел НКВД, Ленинград.
 5. Инициатор допроса: Спец. отдел НКВД.
 6. Язык допроса: Русский.
 7. Переводчик: Визин В. И.
 8. Протокол составил: [подпись]
 9. Протокол проверил: [подпись]
 10. Сведения о допросе (полное наименование организации): НКВД Ленинград.
 11. Сведения о допросе (полное наименование организации): НКВД Ленинград.
 12. Сведения о допросе (полное наименование организации): НКВД Ленинград.
 13. Сведения о допросе (полное наименование организации): НКВД Ленинград.
 14. Сведения о допросе (полное наименование организации): НКВД Ленинград.
 15. Сведения о допросе (полное наименование организации): НКВД Ленинград.
 16. Сведения о допросе (полное наименование организации): НКВД Ленинград.
 17. Сведения о допросе (полное наименование организации): НКВД Ленинград.
 18. Сведения о допросе (полное наименование организации): НКВД Ленинград.
 19. Сведения о допросе (полное наименование организации): НКВД Ленинград.
 20. Сведения о допросе (полное наименование организации): НКВД Ленинград.

Protokół przesłuchania Franciszka Bileckiego w sprawie NKWD. 8.11.1937 г.
 Протокол допиту Франца Білецького в НКВС. 8.11.1937 р.

Od lewej : Franciszek Bilecki, Iliasz Bilecki z żoną
 Wiktoria Bilecka, Petruelia Bilecka.
 Зліва на право: Франц Білецький, Ілля Білецький з дружиною,
 Вікторія Білецька, Петрунелія Білецька

Petruelia Bilecka (po prawej strony) 1933 г.
 Петрунелія Білецька. (з правої сторони) 1933 р.

ШКОЛА № 10000 ШКОЛЬНИК № 747
 НАЧАЛЬНИК ШКОЛЫ, ШКОЛЬНИК № 10000 СССР

С. Б. Б. Б. Б.

Материальна Білецького
 Франца Ілля Білецького
 т.ч. Франциска Ілля Білецького
 Вікторія Білецька

Школа № 10000 № 10000, Ленинград
 Протокол допиту школьного учителя № 10000
 Школьного учителя № 10000
 1937 г.

О Р Р З Е Л

Решение школьного комитета учителей для отправки
 С.С.Р. в распоряжение С.С.Р. Ленинград. 21.01.1938 г.
 Школа № 10000 № 10000, Ленинград
 Школьный учитель № 10000
 Школьный учитель № 10000
 Школьный учитель № 10000

СТ. ШКОЛЬНИК [подпись]

Wyciąg z kopii protokołu.
 Wyrok: ROSTRZELAC
 Zaświadczenie o wukopaniu wyroku: 21.01.1938 г.
 Витяг з копії протоколу.
 Вирок: РОЗСТРІЛЯТИ
 Довідка про виконання вироку. 21.01.1938 г.